

Успаміны. Дзённікі.

Дакументы

СОФ'Я ШАМАРДЗІНА

Старонкі з біяграфіі Язэпа Адамовіча

Шмат гадоў живу я з адчуваннем нявыкананага абавязку перад чалавекам, памяць аб якім не павінна бяспследна знікнуць, асабліва ў роднай яму Беларусі. Я кажу пра Язэпа Адамовіча. Моладзь, як я пераканалася на адной сустрэчы з моладзмі вучонымі, не ўсё ведае пра гэтага чалавека. Помніць яго не ўсіх і ўсё жана — на ўзросту, а ведаць варта было б кожнаму.

Таму я і ўзялася за перао, каб расказаць пра выдатнага беларускага дзеяча і цудоўнага чалавека.

Я пазнаёмілася з Язэпам Адамовічам у 1921 годзе.

Пасля Лютаўскай рэвалюцыі час я прапавала ў штабе гарадской міліцыі ў Мінску пад начальствам т. Фрунзе (Міхайлава) і яго паплечніка т. Гамбурга. А побач дзе запысвалася на Урал у Сібір. У 1919 годзе я была прынята ў РКП(б) у Цюмэні, калі яна знаходзілася на асадным становішчы. Пасля двух гадоў партыйнай, чэкісцкай, савецкай работы ў гарадах Сібіры вярнулася я ў Мінск. Тады я і сустрэлася з Язэпам. Ён часта называў мяне сібірачкай. А сібірачка гэтая была родам з Нясвіжа.

Мы пазнаёміліся блізка не на пасяджэннях і нарадах, а ў дні маіх дзелавых і недзелавых сустрэч з вядомым усім нам Кнорыным, з якім Язэп жыў на адной кватэры. Мне падабаўся быт гэтай кватэры.

А сама я жыла ў гэты час з маці і сястрой у двух маленькіх пакойчыках на Широкай вуліцы, дзе таксама бываў Язэп і нават аднаго разу папрасіў наладзіць у нас сустрэчу на дамашнім абедзе з М. М. Тухачэўскім, бо ў 2-м доме Саветаў належнай «гаспадаркі» для такой сустрэчы не было. Помню, Міхаіл Мікалаевіч з павагай нізка схіліўся да рукі маёй маці і з усмешкай паглядзеў на абразы, што віселі ў матчыным пакоі. Усе былі надта здаволены «арганізатарскімі» здольнасцямі маёй сястры і кулінарнымі — маці. Пасля, ужо ў Маскве, на таварыскай вечарынцы Міхаіл Мікалаевіч успамінаў «прыём на Широкай вуліцы».

Аднойчы я захварэла і некалькі дзён не была ў Язэпа Аляксандравіча. А ў нядзелю, зімовай раніцай, на двор уз'язджаюць ваенкомаўскія сані. Гэта Адамовіч рашыў, што ўжо час «перабудоўваць» жыццё, і даручыў сваёй сястры Галі, якая прапавала на фабрыцы «Вулкан», прывезці мяне.

— Юзік загадаў без Вас не вяртацца, — сказала яна. — Вось кажух, апранайцеся.

Прыйшлося падпарадкавацца.

Так пачалося наша сумеснае, дружнае і шчаслівае жыццё.

Розніца ў нашым культурна-адукацыйным узроўні не перашкаджала

нам, хутчэй гэтая акалічнасць збліжала нас: я рада была памагчы ў яго самаадукацыі, ён заўсёды падстаўляў сваё моцнае плячо і падаваў руку ў вырашэнні арганізацыйных і палітычных пытанняў у маёй рабоце — і ў пракратуры і ў Наркамасветы, дзе я была старшынёй Галоўпалітасветы. Розніца гэтая хутка згладзілася, і часта здаралася так, што ўжо ён быў мне падказчыкам у пытаннях развіцця культуры, у ацэнцы літаратурных твораў.

Трэба сказаць (па сакрэту), што іншы раз, калі складваліся цяжкія абставіны ў рабоце, даводзілася скарыстоўваць і сваяцкія сувязі са старшынёй Саўнаркома. Але не заўсёды спадзяванні на сваяцкія сувязі з вялікім начальствам апраўдвалі сябе. Вось прыклад. У Саўнаркоме па паграбаванні Дзяржплана і Наркамфіна адмовілі даць сродкі на школы местачковай моладзі. І, мусіць, было надта дзіўна і смешна, калі дакладчык Наркамасветы, старшыня Галоўпалітасветы (г. зн. я), раптам заплакаў. Адамовіч ажно разгубіўся, але ўсё ж не пайшоў супроць планавых і фінансавых органаў. Добра, што ўмяшаўся Якуб Колас і заступіўся за Наркамасветы.

Няхай даруе мне чытач за несамавіты ўступ да асноўных вех жыцця Язэпа Адамовіча, але мне самой надта хочацца часам пагрэцца ў цеплыні дарагіх успамінаў. Па расказах малодшых сясцёр Адамовіча, яны шмат чым абавязаны Язэпу Аляксандравічу. Ды я і сама была сведкай тых дзён. Сям'я Адамовіча ў пачатку 20-х гадоў — гэта брат Уладзімір Аляксандравіч, сапраўдны баец, рэвалюцыянер, камуніст, савецкі ваеначальнік, які ўжо камандаваў дывізіяй; старэйшая сястра, якая жыла сваёй сям'ёй у Барысаве, і дзве малодшыя, што жылі ў кватэры, якую займалі Кнорын і Адамовіч. Усе яны прынялі мяне шчыра, без рэўнасці, як гэта здараецца часта ў жыцці.

Пра гэтую сям'ю можна было напісаць цікавую кнігу. У ёй, гэтай сям'і, не ўсе былі стрыжаны пад адзін грэбень, кожны меў свой характар, свой жыццёвы шлях.

Але мой расказ пра Язэпа

Нарадзіўся Язэп Адамовіч 26 снежня 1896 года (ст. ст.) у Мінску. Бацька яго, Аляксандр Іванавіч — работнік высокай кваліфікацыі — працаваў на найму мадэльніцтвам на керамічных заводах і гліняна-посудных фабрыках у Мінску, на фабрыках у Гомі і Барысаве, Тыфілісе і ў беларускім мястэчку Кругікі. Як успаміналі дзеці, гэта быў мастак сваёй справы, відаць, вельмі таленавіты чалавек, які сам ствараў мастацкія мадэлі і нават скульптурныя партрэты. Чалавек ён быў — вядома, па сваім часе — адукаваны. За актыўны ўдзел у рэвалюцыі 1905 года жыві пад наглядом паліцэйскіх і жандармскіх органаў у Барысаве.

Памёр Аляксандр Іванавіч ва ўзросце 52 гадоў ад тыфусу ў мястэчку Кругікі.

Маці Язэпа, Ганна Рыгораўна, нарадзіўшы сямёра дзяцей, таксама памерла надта рана — у 40 гадоў.

Язэп Аляксандравіч (Юзік), прадстаўнік малодшага пакалення дзяцей Аляксандра Іванавіча і Ганны Рыгораўны, у 1908 годзе скончыў царкоўна-прыходскую школу ў Нова-Барысаве і пачаў сваё працоўнае жыццё дванаццацігадовым хлопчыкам так, як пачыналі яго і старэйшыя браты і сёстры.

Нялёгкае дзяцінства вышала на долю хлопчыка.

Юзік рабіў на гліняна-посудных фабрыках у Нова-Барысаве, у мястэчку Кругікі, у Тыфілісе і на запалкавай фабрыцы «Барэзіна» ў Нова-Барысаве, дзе працавала яго сястра Аляксандра. Старэйшы брат Уладзімір, які працеў сваё юнацтва на посудных фабрыках, стаў, таксама, як і бацька, рабочым высокай кваліфікацыі. Бацька перадаў старэйшаму сыну не толькі ўменне, але і свае вытворчыя «сакрэты». Аднак Кастрычніцкая рэвалюцыя павярнула жыццё Уладзіміра Аляксандравіча так, што яму не давялося скарыстаць бацькавы «сакрэты» (Ул. А. Адамовіч — пасля генерал-маёр Са-вецкай Арміі — памёр увосень 1961 года).